

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 7 oktober 1939 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 september 1939 dagtecknad, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 10, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.

Härigenom förordnas som följer:

Konungen äger, efter hörande av fullmäktige i riksbanken, i den mån det finnes erforderligt förordna, att, där kronan jämlikt

- a) fartygsuttagningslagen den 9 april 1926 (nr 66),
- b) häst- och fordonsanskaffningslagen den 27 april 1934 (nr 84),
- c) rekvisitionslagen den 31 mars 1938 (nr 87),
- d) lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov,
- e) allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) eller
- f) beredskapsförfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 297)

tager i anspråk förnödenhet av något slag, som angives i förordnandet, vad kronan har att utgiva i ersättning härför skall, i fall där beloppet överstiger 1,000 kronor, utan hinder av vad eljest finnes stadgat insättas å kapitalräkning i riksbanken eller å särskilt konto i postgiroverlsen för den ersättningsberättigades räkning att mot ränta inestå intill dess viss i förordnandet bestämd tid, högst sex månader, förflutit efter insättningen.

I fråga om ersättningsbelopp, som kronan enligt någon av ovannämnda lagar har att gälda för annat än förnödenheter, som omfattas av förordnandet jämlikt första stycket, äger Konungen eller den Konungen därtill bemyn-

digat, där det med hänsyn till beloppets storlek finnes erforderligt, efter prövning i varje särskilt fall föreskriva, att beloppet skall erläggas på sätt i första stycket sägs.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 mars 1940. Bestämmelse, som meddelats med stöd av denna lag, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet; dock må Konungen förordna, att sålunda meddelad bestämmelse skall även efter utgången av lagens giltighetstid tillämpas i fråga om ersättningsbelopp, som dessförinnan insatts å räkning eller konto som i lagen avses.

I samband med förevarande proposition har utskottet till behandling förehåft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 1 av herr *Bengtsson m. fl.* och nr 2 av herr *Tjällgren m. fl.* samt motionerna i andra kammaren nr 1 av herr *Lindmark m. fl.* och nr 2 av herr *Hansson i Rubbestad m. fl.*

I motionerna I: 1 och II: 1, vilka äro likalydande, hemställas, att i det föreliggande förslaget göres den ändring att uppskov med betalningen av den ersättning, som staten har att erlægga i anledning av rekvisition, må i vad avser ersättning för en var häst som rekvireras och foder ifrågakomma endast beträffande den del av ersättningen, som överstiger ett belopp av 1,000 kronor.

I motionen I: 2 yrkas sådan ändring av lagförslaget att den övre gränsen för belopp, varför uppskov med ersättning icke skall komma ifråga, höjes till förslagsvis 5,000 kronor.

I motionen II: 2 hemställas om sådan ändring i lagförslaget, att de däri föreslagna särskilda bestämmelserna icke måtte hava avseende på ersättningar utgående enligt häst- och fordonsanskaffningslagen den 27 april 1934.

I fråga om de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. Beträffande motionärernas motivering hänvisas till motionerna.

I skrivelse den 28 augusti 1939 hava *fullmäktige i riksbanken* hemställt om vidtagande av åtgärder i syfte att möjliggöra uppskov med utbetalningen av vissa kostnader, som kunna väntas uppkomma i samband med mobilisering. Till stöd härför hava fullmäktige anfört bland annat följande:

En allmän mobilisering skulle, särskilt under de första femton dagarna, för statens del medföra utbetalningar av efter svenska finansiella förhållanden enorma belopp. Aktuella beräkningar rörande de egentliga mobiliseringskostnaderna, det vill säga kostnaderna för att sätta rikets samtliga försvarskrafter i stridbart skick — till skillnad från de å tiden därefter belö-

pande krigsmånadskostnaderna — föreligga ännu ej avslutade. Gränsen mellan mobiliseringskostnad och krigsmånadskostnad drages för övrigt på något olika sätt av skilda myndigheter. Med tillämpning av myndigheternas gränsdragningar torde man — för att endast nämna en siffra som kan karakterisera storleksordningen av ifrågakommande utgifter — kunna uppskattningens beräkna, att sammanlagda beloppet mobiliseringskostnader efter i huvudsak 1938 års priser skall överstiga 600 miljoner kronor.

I denna siffra ingå icke vissa mycket betydande kostnader för den krigsersättningsbyggnad av örlogsfartyg, vilken omedelbart skall igångsättas vid mobilisering. Nämda kostnader, som till en obetydlighet falla på de första femton dagarna, ha av praktiska skäl hänförs till krigsmånadskostnaderna och fördelats å de första tolv månaderna.

Krigsmånadskostnaderna, som kalkylerats endast för det närmaste året, torde kunna beräknas överstiga 200 miljoner kronor per månad.

Endast rent militära utgifter ingå i ovan angivna siffror. Sådana mycket betydande kostnader som exempelvis till familjetillägg åt värnpliktiga eller kostnader för civila luftskyddet äro icke inräknade.

Det ligger ju i sakens natur att beräkningar angående mobiliseringskostnader, även om dessa vore mera definitiva än de här utnyttjade uppskattningarna, äro ytterligt vanskliga, bortsett från möjliga ändringar i priserna vid tidpunkten för planernas tillämpning. En förändring av sättet för ianspråktagandet av förnödenheter, exempelvis av hjälpfartyg och motorfordon, för vilka marinförvaltningen räknat med nyttjanderättskostnader, kan medföra betydande förskjutningar mellan mobiliserings- och krigsmånadskostnaderna.

För riksbankens del ligger det närmast till hands att granska möjligheterna att tillgodose de krav, som för utbetalningar av så väldig omfattning ställas på banken. Sedelutgivningsrätten torde tills vidare vara tillräckligt elastisk. Den obegagnade sedelutgivningsrätten uppgår för närvarande till mellan 500 och 600 miljoner kronor. Om så provas nödigt med hänsyn till utomordentliga omständigheter, kan den del av sedelutgivningsrätten, som överstiger dubbla guidkassan, ökas med ytterligare 350 miljoner. Huruvida den erforderliga ökningen av den supplementära sedeltäckningen kommer att äga rum samtidigt med ökningen av sedelomloppet, kan för närvarande icke bedömas. Tills vidare torde man följaktligen icke behöva överväga en ändring av sedeltäckningsbestämmelserna.

För riksbanken som valutavårdande organ uppkommer emellertid genom dessa stora utgifter ett problem av allmänekonomisk räckvidd, som här särskilt skall uppmärksammas. För att ge ett begrepp om storleksordningen av de utgiftsbelopp, som äro i fråga, kan nämnas att beloppet utelöpande sedlar för närvarande ligger i närheten av 1 miljard kronor. Det vill med andra ord säga att en ökning av omsättningsmedlen i riket, som kan tänkas uppgå till över 50 procent, kunde ifrågakomma inom en mycket kort tidrymd. Om dylik ökning av de utelöpande sedlarna äger rum — till större delen för fullgörande av likvider för av staten ianspråktaga kapitalföremål — utan att motvägas av en snabb indragning av sedlar, kan det befaras att allvarliga olägenheter uppstå såväl i fråga om den allmänna varuförsörjningen som för fullföljandet av den ekonomiska politik, vilken av statsmakterna avsetts.

En fördelning av ifrågakommande utbetalningar på en större tidrymd skulle medföra betydligt nedsatta risker i sistnämnda hänseenden. Ett uppskov med utbetalningen av en del av ifrågakommande mobiliseringskostnader är sålunda ett önskemål ur allmänt ekonomiska synpunkter, och redan ett upp-

skov på sex månader med några mera betydande kostnader skulle härvidlag vara av betydelse.

Vid bedömandet av vilka mobiliseringskostnader, som därvid kunna ifrågakomma, bör utgångspunkten vara den att uppskovsbetalning endast må äga rum, där den icke medför skadeverkningar för andra väsentliga intressen. I ett krigsläge, i vilket maximal produktion inom vissa näringsgrenar är av vital betydelse, bör därför kontant betalning i regel utgå i de fall, där annan betalning skulle nedsätta vederbörandes intresse att öka sådan särskilt betydelsefull produktion eller leda till likviditetssvårigheter för företaget.

Då man positivt söker fastställa de fall, där uppskovsbetalning bör komma i fråga, stannar man närmast inför vissa utgifter, som utgöra betalning för enskildas kapitalföremål, som staten tager i anspråk med äganderätt. En betydande del av mobiliseringskostnaderna utgöres av sådana likvider. Ifrågavarande kapitalföremål kunna i det dåvarande läget i regel icke ersättas med nya eller från andra håll inköpta föremål av liknande slag. Det torde därför i allmänhet icke bereda de enskilda säljarna några nämnvärda olägenheter att icke omedelbart kunna disponera över köpeskillingen.

Man torde vidare av praktiska skäl böra fixera en viss värdegräns, exempelvis 1,000 kronor, under vilken uppskovsbetalning icke skall förekomma. Måhända bör säljaren lämnas rätt att vid uppskovsbetalning kontant utgå något mindre belopp, uppgående vid köp av hästar eller motorfordon exempelvis till 500 kronor.

Vid den hastiga granskning av föreliggande preliminära beräkningar rörande olika vapenslags mobiliseringsutgifter, vilken med välvilligt biträde av de militära myndigheterna verkställdes inom riksbanken, ha uppmärksamats följande viktigare grupper, som synas särskilt lämpa sig för uppskovsbetalning.

a) *Anskaffning av hästar, hästfordon, motorfordon och motorredskap.* Dessa kostnader ha för armén beräknats till omkring 250 miljoner kronor under förutsättning, att också ännu outnyttjade hästmönstringsområden tagas i anspråk. Härav belöper något mer än hälften på inmönstring av hästar och hästfordon. För marinen har för närvarande endast räknats med förlyrning av motorfordon och motorredskap.

b) *Inlösen av fartyg, båtar och andra farkoster (hjälpfartyg),* i den mån sådana övertagas med äganderätt. Beräkningarna utgå i allmänhet från att hjälpfartygen skola förhyras. Det kan nog diskuteras, om inte äganderättsförvärv i viss utsträckning skulle vara ekonomiskt fördelaktigare för staten, därest mobiliseringen kan antagas få större varaktighet.

c) *Inlösen av civila luftfartyg av olika slag,* i den mån sådana övertagas med äganderätt.

d) *Inlösen av byggnader för tillfälliga befästnings-, järnvägs-, flygplats-, väg-, bro- och andra arbeten, som erfordras för krigsändamål.*

e) *Inlösen — i den mån sådan förekommer — av fast egendom eller inlösen av byggnad, gruva eller företag å ofri grund för andra ändamål än de som omförmälas under d).*

Beträffande flera av de ovannämnda posterna föreligga icke specificerade kostnadsberäkningar.

Praktiska skäl göra det önskvärt, att man i de fall, då säljarna ha ett särskilt behov att erhålla kontanter, öppnar några möjligheter att erhålla medel tidigare. En sådan anordning synes erforderlig för att giva tillräcklig mjukhet och individuell anpassning åt tillämpningen av de ifrågasatta betalningsföreskrifterna.

Det torde emellertid vara svårt att för närvarande uttömmande angiva, i vilka fall icke-kontant betalning lämpligen kan komma i fråga. Enklarest vore att reglera rätten för staten att vid mobilisering — och eventuellt även vid förstärkt försvarsberedskap — lämna sådan betalning genom en *generell* föreskrift och därvid förutsätta, att ingående tillämpningsföreskrifter utarbetas med klart angivande, då så är möjligt, av de förhållanden, under vilka betalning efter viss tid skall ske. Man kan givetvis icke lägga den allmänna prövningen härav i de militära myndigheternas hand. För en sådan prövning skulle dessa i regel sakna både tid och kompetens.

De diskuterade betalningsanordningarna beträffande likvider för kapitalföremål skulle i stor utsträckning komma att beröra mindre företagare och enskilda, vilka icke producera för rustningsändamål. Ur flera synpunkter vore det önskvärt, om man samtidigt kunde vidtaga några anordningar, som på motsvarande sätt minskade kontantbetalningarna åtminstone vid större leveranser för försvarsändamål. Några mera generella regler låta sig här icke uppställa. Däremot borde det vid sådana leveranser ej vara omöjligt för staten att verkställa undersökningar för varje särskilt fall för att bedöma, i vilken mån det levererande företaget icke nödvändigt behövde kontant likvid för att hålla uppe sin produktion. Kungl. Maj:t torde därför jämväl böra erhålla en rätt att vid mobilisering, eventuellt även vid förstärkt försvarsberedskap, pröva, i vilken mån staten kan taga i anspråk viss kredit vid likvidering av större leveranser för försvarsändamål.

Enligt fullmäktiges mening torde de ifrågasatta uppskovsbetalningarna tekniskt sett kunna ordnas genom samarbete med postgirokontoret. Härom hava fullmäktige anfört följande:

Numera är arméförvaltningens hela kassarörelse såväl i fredstid som i händelse av krig ansluten till postgirot. Utbetalningar av dithörande militära myndigheter verkställas och skola även vid mobilisering verkställas genom förmedling av postgirot på — i det väsentliga — för girot normalt sätt. Beträffande utbetalningar, som skola verkställas på grund av häst- och fordonsanskaffningsförordningen, gäller dock den särskilda anordningen, att av mönstringsnämnd utfärdad utbetalningskort överlämnas direkt till säljaren, som äger att vid å kortet angiven postanstalt kontant utbekomma det belopp, kortet avser.

För de fall, då icke-kontant betalning enligt här framlagt förslag skulle lämnas, behöver endast den förändringen göras, att vederbörande myndighet har att i stället för utbetalningskort, respektive girokort av nu använd typ *dels* ifylla ett speciellt på säljaren utställt girokort, innefattande order till postgirokontoret att med belastande av myndighetens (mönstringsnämnds, kassaförvaltnings, etc.) postgiro-(utbetalnings-)konto insätta köpeskillingen på särskilt, av postgirokontoret för detta ändamål upplagt, räntebärande konto, å vilket insättningen är spärrad för viss tid eller intill viss tid efter uppsägning, *dels ock* utfärda ett intyg, som vid köpet överlämnas till säljaren, angående sagda order till postgirokontoret.

Från postgirokontoret skulle säljaren därefter, så snart beloppet tillgodo-förts hans ifrågavarande konto, erhålla kontobesked ävensom meddelande om de åtgärder han hade att vidtaga för att få ut pengarna vid viss angiven tidpunkt eller viss tid efter uppsägning. Samtidigt kunde eventuella meddelanden, utfärdade enligt överenskommelse med riksbanken, lämnas angående möjligheter för kontoinnehavaren att före förfallotiden vid särskilt behov utnyttja tillgodohavande för att betala exempelvis skatter till staten eller amorteringar å lån för den ianspråktaga egendomen. I förbi-

gående må nämnas, att postgirokontoret kunde för säljarens räkning fullgöra likvider, som denne enligt avbetalningskontrakt iklätt sig för sådan egendom.

På spärrkonton insatta medel skola, till skillnad från postgiromedel i allmänhet, löpa med viss ränta, som bestämmas av riksbanken. Räntan bör lämpligen vara densamma, som de fyra största till bankföreningen anslutna affärsbankerna gottgöra för medel, som innestå å kapitalräkning. Av postgirokontoret utbetalta räntebelopp skola ersättas av riksbanken.

Medlen å spärrkontona böra lämpligen innestå på viss tids uppsägning eller också förfalla till betalning efter bestämd tid, exempelvis högst sex månader efter insättningen.

Samma anordningar för uppskovsbetalningar torde kunna fungera för marin- och flygförvaltningarna, oavsett om dessa myndigheters hela kassareörelser anslutits till postgirot.

En reservant inom fullmäktige har såtillvida varit av skiljaktig mening, att han ansett att förslaget, i vad detsamma avsåge betalning av hästar och hästfordon, kunde åstadkomma stora svårigheter, särskilt för det mindre jordbruket, och att förslaget med hänsyn härtill behövde omarbetas, så att dessa förnödenheter finge omedelbart i sin helhet likvideras kontant.

Med anledning av fullmäktiges hemställan har inom finansdepartementet upprättats ett preliminärt förslag till lag angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om betalning av vissa statliga ersättningsbelopp, vilket förslag därefter tillika med fullmäktiges skrivelse för yttrande remitterats till vissa myndigheter.

En redogörelse för avgivna yttranden finnes intagen å sid. 8—11 och 17 i propositionen. Till denna redogörelse får utskottet hänvisa. Här må endast erinras, att *statskontoret* framfört tanken på att förbud borde meddelas för innehavare av spärrkonto att utan särskilt medgivande överlåta dylikt konto, ävensom att *länsstyrelsen i Uppsala* ifrågasatt, huruvida man icke på ett bättre sätt skulle kunna nå det med riksbanksfullmäktiges framställning avsedda syftet genom inskränkning av kreditgivningen och en statlig upplåning på frivillighetens väg, varjämte *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ansett angeläget, att möjligheten att höja gränsen för uppskovsbetalningarna, exempelvis till 10,000 kronor, noga övervägdes.

Föredragande *departementschefen* statsrådet Wigforss, har anfört bland annat följande:

»Bankofullmäktiges förslag om en komplettering av beredskapslagstiftningen för att möjliggöra uppskov med likvidering i kontanter av de ersättningar, som staten har att erlægga i anledning av rekvisitioner, motiveras av önskemålet att förhindra en plötslig ansvällning av köpkraften i en situation, då denna kan befaras få ogynnsamma återverkningar på prisutvecklingen och allvarligt motverka de åtgärder som vidtagas för en stabilisering av penningvärdet. Den av fullmäktige föreslagna åtgärden innebär, att

dessa likvider under viss tid skulle helt eller delvis hållas inestående å räntebärande konton i postgirokontoret. Avgörande skäl synas även mig tala för att sådant anstånd vinnes med ifrågavarande likvider, att åtgärder ägnade att förebygga de befarade återverkningarna på penningvärdet hinna organiseras. Storleken av de likvider som kunna ifrågakomma är sådan, att möjlighet ej torde föreligga att, på sätt länsstyrelsen i Uppsala län ifrågasatt, ordna sådana åtgärder så snabbt att det åsyftade resultatet ändå vinnas. Jag finner mig alltså böra tillstyrka en fullmaktslagstiftning i det av bankofullmäktige angivna syftet.

Det har ifrågasatts att meddela förbud mot överlåtelse av tillgodohavande å spärkonto. Avsikten med detta förslag torde ha varit att förhindra att dylikt tillgodohavande utnyttjas såsom betalningsmedel. Någon risk för att så i större utsträckning skulle bli fallet föreligger dock sannolikt icke. Ett förbud mot överlåtelse skulle uppenbarligen vara ägnat att i hög grad skärpa olägenheterna av betalningsuppskovet för de därav drabbade, och därtill kommer, att en föreskrift av föreslagen innebörd knappast skulle kunna utformas så, att ett kringgående av syftet därmed effektivt förhindrades. Jag vill därför icke ifrågasätta att dylikt förbud meddelas.

I flertalet remissyttranden ha några mera väsentliga anmärkningar icke framställts mot den föreslagna utformningen av lagen. En fråga, som förtjänar att särskilt uppmärksammas, är bestämmandet av den värdegräns, under vilken uppskovsbetalning icke skulle förekomma. I överensstämmelse med vad fullmäktige för sin del förordat har denna gräns i det remitterade förslaget fixerats till 1,000 kronor. Att, såsom från ett håll föreslagits, höja denna gräns till exempelvis 10,000 kronor lärer icke böra ifrågakomma, enär lagstiftningen därigenom utan tvivel skulle till stor del förlora sin effekt. Av samma skäl kan jag ej heller förorda det bland fullmäktige reservationsvis framkomna yrkandet om ett allmänt undantag från systemet med uppskovsbetalning såvitt angår hästar och hästfordon. I förordnande, som Konungen med stöd av lagens första stycke meddelar, bör emellertid kunna föreskrivas, att allenast viss del av ifrågakommande ersättningsbelopp skall undantagas från kontantbetalning. Att därutöver stadga rätt för vederbörande att utbekomma spärrat belopp, då särskilt behov av kontanter visas föreligga, lärer däremot, med hänsyn till de svårigheter, som skulle vara förbundna med själva behovsprövningen, knappast låta sig göra och torde för övrigt icke heller vara erforderligt, eftersom tillgodohavandena avses kunna överlätas eller utnyttjas för belåning.

Vad fullmäktige föreslagit i fråga om ränta å spärrade ersättningsbelopp ger icke anledning till erinran från min sida.»

Departementschefen har vidare beträffande lagförslagets andra stycke anfört, att detsamma vore avsett att äga tillämpning å sådana mera betydande ersättningsbelopp, som utginge för annat än förnödenheter, vilka omfattades av förordnande jämlikt första stycket. Klart vore, att belopp å 1,000 kronor eller därunder därvidlag icke komme i beaktande.

Lagrådet har i sitt yttrande berört frågan om storleken av den ränta, som skall utgå på innehållna medel. Lagrådet har därom anfört följande:

Lagrådet kan icke underlåta att framhålla vikten av att, där förordnande om uppskjuten betalning meddelas, ränta å innehållna medel fastställas till sådan höjd att vid tillämpning av denna betalningsform praktiskt taget samma vederlag kommer att utgå som vid kontant likvid. I detta sammanhang bör erinras om att det icke lärer vara avsett att, när ersättning skall bestämmas enligt någon av de i förslaget uppräknade lagarna, hänsyn får tagas till om ersättningen skall utbetalas kontant eller, i enlighet med förslaget, helt eller delvis inestå under viss tid.

Utskottet.

En allmän mobilisering i vårt land skulle, såsom framgår av bankofullmäktiges ovan intagna skrivelse, för statens del medföra utbetalningar under en mycket kort tid av efter svenska förhållanden synnerligen betydande belopp. Om härav skulle följa en sänkning av kronans köpkraft och därmed en höjning av prisnivån i landet, skulle allvarliga olägenheter uppkomma för folkhushållningen i dess helhet. Det är en sådan utveckling bankofullmäktige velat förekomma. Utskottet anser denna angelägenhet vara av sådan vikt, att utskottet velat ansluta sig till förslaget.

Den föreslagna lagen är avsedd att träda i tillämpning först sedan Konungen efter bankofullmäktiges hörande därom förordnat. Utskottet försätter dock att dessförinnan samråd sker även med representanter för enskilda kreditanstalter.

I det föreliggande lagförslaget föreslås att vad staten i ifrågavarande fall har att utgiva i ersättning i fall där beloppet överstiger 1,000 kronor skall insättas på kapitalräkning i riksbanken eller å särskilt konto i postgirorörelsen för den ersättningsberättigades räkning att mot ränta inestå intill dess viss i förordningen bestämd tid, högst sex månader, förflutit efter insättningen.

Departementschefens uttalande, att räkningshavarnas tillgodohavanden må kunna överlåtas eller utnyttjas för belåning, finner utskottet välbetänkt. Härigenom förminskas olägenheterna för räkningshavarna av att deras tillgodohavanden äro spärrade och lagförslagets genomförande underlättas.

I detta sammanhang vill utskottet till behandling upptaga spörsmålet angående den ränta som bör utgå på inestående belopp. Bankofullmäktige hava i sin ovannämnda skrivelse anfört, att räntan lämpligen borde vara densamma, som de fyra största till bankföreningen anslutna affärsbankerna gottgöra för medel inestående å kapitalräkning. Enligt utskottets mening bör emellertid övervägas, huruvida högre ränta än nyssnämnda ränta bör utgå.

Enligt det vid propositionen fogade lagförslaget skall uppskov med betalningen äga rum allenast beträffande belopp, överstigande 1,000 kronor. En lämplig gränsdragning mellan belopp, som kunna innehållas, och belopp, som skola utbetalas kontant, erbjuder givetvis stora vanskligheter. Å ena sidan bör tillses att olägenheterna av lagstiftningen icke bliva alltför besvärande för den enskilde. Å andra sidan måste beaktas, att gränsen icke

sättes så högt att syftemålet med lagstiftningen förfelas. Utskottet har vid sin prövning av lagförslaget kommit till den övertygelsen, att även en relativt obetydlig höjning av den i lagförslaget angivna gränsen skulle kunna medföra kontanta utbetalningar av sådan storlek att lagens effektivitet skulle avsevärt försämrast. Utskottet har jämväl beaktat möjligheten att i lagförslaget införa särbestämmelser beträffande vissa slag av förnödenheter, vilkas ianspråktagande kan förväntas medföra mera avsevärda olägenheter. Enligt utskottets mening skulle även därigenom i vissa fall kunna föräledas utbetalningar av alltför stora belopp.

De väckta motionerna avse alla ändring av ifrågavarande bestämmelse. Med hänsyn till vad ovan anförts finner sig utskottet icke kunna tillstyrka ändring av den föreslagna lagtexten härutinnan. Utskottet vill emellertid erinra om det av departementschefen gjorda uttalandet, att i förordnande, som Kungl. Maj:t med stöd av lagens första stycke meddelar, bör kunna föreskrivas, att allenast viss del av ifrågakommande ersättningsbelopp skall undantagas från kontantbetalning. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t vid meddelande av sådant förordnande kommer att taga under övervägande, huruvida möjlighet finnes att i det då föreliggande läget genom ökad kontantbetalning minska de svårigheter, som för näringslivet kunna befaras uppkomma. Härigenom torde det syftemål, som ligger till grund för motionerna, kunna bli till stor del tillgodosett.

Vad utskottet sålunda anför, synes utskottet böra vinna beaktande vid tillämpningen av ifrågavarande lag.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- A) att förevarande proposition bifalles av riksdagen;
- B) att de i ämnet väckta motionerna I: 1 och 2 samt II: 1 och 2 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Stockholm den 6 oktober 1939.

På andra särskilda utskottets vägnar:

S. LINNÉR.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Linnér, Heiding, Norman, Sederholm, Karl Johan Olsson, Löfvander, Strand, Olof Carlsson, Sven Larsson, Dahlström* och *Roos**;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Skoglund, Olsson* i Mellerud, *Ryberg, Olovson* i Västerås, *Liedberg, K. A. Westman, Lindberg* i Stockholm, *Jacobson* och *Barnekow*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

R e s e r v a t i o n e r

1) av herrar *Linnér, Skoglund* och *Barnekow*, vilka anförde:

»Det av riksbanksfullmäktige framlagda förslaget att tvångsvis uppskjuta utbetalning kan till sina verkningar bli mycket ingripande. Olägenheterna för ett stort antal enskilda, särskilt jordbrukare och vissa andra grupper med i regel knapp försörjning, som till väsentlig del är beroende av den rekvirerade förnödenheten, kunna bli betydande. Det synes emellertid uppenbart, att dylika åtgärder icke böra tillämpas annat än i sådana fall, då penningväsendet är utsatt för alldeles särskilda påfrestningar. Riksbanksfullmäktige hava också i sin motivering så gott som uteslutande åberopat de enorma utbetalningarna vid en mobilisering.

Om riksbanksfullmäktiges framställning härutinnan godtages, följer härav icke, att samma åtgärd bör användas i de andra situationer, som falla under förslagets tillämpningsområde. Något stöd härför har ej heller förebragts. Icke ens en antydning om storleksordningen av de utgifter man i dylika fall anser sannolika har lämnats. Å andra sidan skulle olägenheterna till följd av uppskovet för de enskilda som drabbas därav kunna bli mycket betydande. Det kan till och med befaras att orättvisan för en enskild, som får någon förnödenhet tagen i beslag, kan i jämförelse med en annan, som icke utsattes för beslag, bli mera markerad. På grund härav bör tillämpningsområdet inskränkas till mobilisering.

Vi hemställa således,

att första satsen i lagförslaget erhåller följande lydelse:

'Försättes rikets krigsmakt eller någon del därav på krigsfot, äger Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksbanken, i den mån det finnes erforderligt förordna.'»;

2) av herrar *Linnér, Heiding, Löfvander, Skoglund, Ryberg* och *K. A. Westman*, vilka yrkat,

att det stycke i lagförslaget, som börjar med orden »tager i anspråk», skulle erhålla följande lydelse:

»tager i anspråk förnödenhet av något slag, som angives i förordnandet, vad kronan har att utgiva i ersättning härför skall, i fall där beloppet överstiger 1,500 kronor, utan hinder av vad eljest finnes stadgat insättas å kapitalräkning i riksbanken eller å särskilt konto i postgironörelsen för den ersättningsberättigades räkning att mot ränta innestå intill dess viss i förordnandet bestämd tid, högst sex månader, förflutit efter insättningen».

3) av herrar *Liedberg* och *Barnekow*, vilka ansett, att den del av utskottets motivering, som börjar med orden »De väckta motionerna» och slutar med orden »ifrågavarande lag», bort hava följande lydelse:

»De väckta motionerna avse alla ändring av ifrågavarande bestämmelse. Med hänsyn till vad ovan anförts har utskottet icke funnit sig kunna tillstyrka ändring av lagtexten i enlighet med något av de motionerna framställda yrkandena. Det syfte, som ligger till grund för motionerna, synes däremot i stor utsträckning kunna tillgodoses genom sådan ändring av lagtexten, att ett belopp av 1,000 kronor i varje fall kommer att erläggas kontant. Utskottet tillstyrker, att i lagförslaget vidtages en ändring av sådan innebörd.»;

och i överensstämmelse härmed yrkat,

att det stycke i lagförslaget, som börjar med orden »tager i anspråk», skulle erhålla följande lydelse:

»tager i anspråk förnödenhet av något slag, som angives i förordnandet, vad kronan har att utgiva i ersättning härför skall, i *den mån* beloppet överstiger 1,000 kronor, utan hinder av vad eljest finnes stadgat insättas å kapitalräkning i riksbanken eller å särskilt konto i postgiroverörden för den ersättningsberättigades räkning att mot ränta inestå intill dess viss i förordnandet bestämd tid, högst sex månader, förflutit efter insättningen.»

4) av herrar *Lindqvist*, *Hedlund* i Östersund, *Ryberg*, *Lindberg* i Stockholm och *Jacobson* beträffande andra stycket av utskottets motivering; samt

5) av herr *Linnér* beträffande vissa delar av utskottets motivering.
